

TÜRK KANUN-U MEDENÎSİ ESBABI MUCİBE LAYİHASI

Hali hazırda Türkiye Cumhuriyetinin müdevven bir Kanuni Medenîsi yoktur. Yalnız, akitlerin küçük bir kısmına temas edebilen Mecelle vardır. 1851 maddedir. 8 Muharrem 1286 tarihinde yazılmağa başlanmış ve 26 Şaban 1293 tarihinde ikmal edilerek mevkiî mer'iyete vazolunmuştur. Denilebilir ki: bu kanunun ihtiyacı hâzıraya tevafuk eden ancak 300 maddesidir. Mütebakisi memleketimizin ihtiyacatını ifade edemeyecek kadar iptidaî bir takım kaidelerden ibaret olduğundan tatbik edilmemektedir. Mecelle'nin kaidesi ve ana hatları, dindir. Halbuki, hayatı beşer, her gün hatta her an esaslı tahavvüllere maruzdur. Bunun tahavvüllerini, yürüyüşünü hiçbir zaman bir nokta etrafında tespit etmek ve durdurmak mümkün değildir. Kanunları dine müstenit olan devletler kısa bir zaman sonra memleketin ve milletin mütalebelerini tatmin edemezler. Çünkü dinler, lâyetegayyer hükümler ifade ederler. Hayat yürür; ihtiyacat sür'atle değişir, din kanunları, mutlaka ilerleyen hayatın huzurunda şekilden ve ölü kelimelerden fazla bir kıymet, bir mâna ifade etmezler. Değişmemek, dinler için bir zarurettir. Bu itibarla dinlerin sadece bir vicdan işi olarak kalması, asrı hâzır medeniyetinin esasatından ve eski medeniyetle yeni medeniyetin en mühim farikalarından birisidir. Esaslarını dinlerden alan kanunlar tatbik edilmekte oldukları camiaları nazil oldukları iptidaî devirlere bağlarlar ve terakkiyata mâni belli başlı müessir ve âmiller sırasında bulunurlar. Türk milletinin mukadderatını asrı hâzır içinde dahi Kurunu Vusta ahkâm ve kavaidine raptetmekte, dinin lâyetegayyer ahkâmından mülhem olan ve ulûhiyetle daimî temas halinde bulunan kanunlarımızın en kuvvetli müessir olduklarına şüphe edilmemelidir. Millî hayatı içtimaîyenin nâzımı olan ve yalnız ondan mülhem bulunması icap eden müdevven bir Kanunu Medenîden Türkiye Cumhuriyeti'nin mahrum kalması ne asrı hazır medeniyeti icabatıyla ne de Türk ihtilâlinin istilzam ettiği mâna ve mefhumla kabili telif değildir. Asrı hâzır devletini iptidaî siyasî teşekküllerden ayıran farikalardan birisi de, câmianın mukadderatında tatbik edilen kavaiden taknin edilmiş olmasıdır. Bedavet devirlerinde, ahkâm müdevven değildir. Hâkim, örf ve âdetle hüküm verir. Mecellenin maruz 300 maddesi istisna edilmek şartıyla Kanuni Medenî mebhasinde Türk Cumhuriyeti hâkimleri derme çatma fıkıh kitaplarından ve din esasatından istinbat ve istihdaç suretiyle icrayı kaza etmektedirler. Türk hâkimi hükümlerinde muayyen bir içtihat, bir kavil ve bir esas ile mukayyet değildir. Binaenaleyh herhangi bir mesele etrafında memleketimizin bir mahallinde verilen bir hüküm ile aynı şerait tahtında tahaddüs eden aynı meselede diğer mahallinden verilen hükümler birbirinden ekseriya farklı ve mütenakız bulunmaktadır. Netice itibariyle Türkiye halkı, adaletin tatbikinde ittiratsızlığa ve mütemadî tezebzübe maruz kalmaktadır. Halkın mukadderatı muayyen ve müstekar bir adalet esasına değil, tesadüfe ve talihe bağlı ve bir birini mütenakız kurunu vustaî fıkıh kaidelerine merbut bulunmaktadır. Cumhuriyet Türk adaletinin bu keşmekeşten, yokluktan ve pek iptidaî vaziyetten kurtarılmasını inkılâbın ve asrı hazır medeniyetinin icabatına muvafık yeni bir Türk Kanunu Medenîsinin sür'atle vücade getirilmesini ve takninini zaruri kılmıştır. Bu maksatla ihzar olunan Türk Kanunu Medenîsi kavanini medenîye sırasında en yeni, en mükemmel ve halkçı olan İsviçre Kanuni

Medenîyesinden ahiz ve iktibas olunmuştur. Bu vazifeyi Adliye Vekâletince verilen direktifler dahilinde memleketimizin güzide hukuşinaslarından mürekkep hususî bir encümen ifa eylemiştir.

Asrı hazır aileyi medeniyetine mensup milletleri ihtiyaçları arasında esaslı bir fark yoktur. İçtimaî ve iktisadî daimî temaslar beşerin büyük ve medenî bir kütlesini bir aile haline getirmiş ve getirmekte bulunmuştur. Prensipleri yabancı bir memlekette iktibas edilmiş olan Türk Kanuni Medenîsi lâyihasının mevki mer'iyete vaz'ından sonra memleketimizin ihtiyacatı ile kabili telif olmaması müddeası varit görülmemiştir. Bahusus İsviçre Devleti'nin muhtelif tarih ve an'anatına mensup Alman, Fransız ve İtalyan ırklarını ihtiva etmekte oluğu malûmdur. Bu kadar, hattâ hars itibariyle yekdiğerinden farklı bir muhitte tatbik elâstikiyetini gösteren bir kanunun Türkiye Cumhuriyeti gibi yüzde doksanı itibarile mütecaniz bir ırk ihtiva eden bir devlette tatbik kabiliyetini bulabilmesi şüphesiz görülmüştür. Bundan başka mütemeddin bir milletin mütekâmil bir kanunu Türkiye Cumhuriyetinde cayı tatbik bulamayacağı noktaî nazarı sakat görülmüştür. Bu tez Türk milletinin medenî kabiliyeti haiz olmadığını ifade eden bir mantık silsilesine müncer olabilir. Halbuki hâdiselerin hakikati, hal ve tarih bu müddeanın tamamen zıddındır. Türk teceddüt tarihi şahit tutularak denilebilir ki: Türk milleti asrı hazrın müktezizatına mutabık olarak vucude getirilen makul ve salim ve akıl ve zekâ ile müterafık yeniliklerden hiçbirisine muarız kalmamıştır. Bütün bir teceddüt tarihimizin seyrinde âmmenin menafii mülâhazasıyla vucude getirilen yeniliklere yalnız, menfaatleri muhtel olan zümreler mücadil vaziyetinde kalmışlar ve halkı din namına, sakim ve bâtıl itikat namına idlâl ve ifsat eylemişlerdir. Unutmamak lazımdır ki Türk milletinin kararı muasır medeniyeti bilâ kaydü şart tekml prensipleri ile kabul etmektir. Bunun en bâriz ve canlı delili inkılâbımızın kendisidir. Muasır medeniyetin Türk camiasile kabili telif olmayan noktaları görölüyorsa bu, Türk milletinin kabiliyet ve istidadındaki noksandan değil, onu fuzulî bir suretle ihata eden kurunu vustaî teşkilât ve dinî müdevvenat ve müessesattandır.

Nitekim muassır medeniyetle Mecelle ahkâmı şüphe yok ki, kabili telif değildir. Fakat mecelle ve buna makis sair müdevvenat ile Türk milleti hayatının müterafık olmadığı da aşikardır. Adliye Vekaleti en yeni ve en mükemmel olan İsviçre Kanunu Medenîsinin milletimizin şimdiye kadar bağlı kana vâsi zekâ ve kabiliyetini tatmin edecek ve ona hakiki bir cevelângâh ve bir saha olabilecek bir eseri medenî olarak görmektedir. Bu kanunda milletimizin duyguları ile istinas etmeyecek hiçbir nokta tasavvur etmemektedir.

Şu ciheti de işaret etmek lazımdır ki: muasır medeniyeti almak ve benimsemek kararile yürüyen Türk Milleti, muasır medeniyeti kendisine değil, kendisini muasır medeniyetin icabatına her ne bahaya olursa olsun ayak uydurmak mecburiyetindedir. Yaşamak kararında olan bir millet için bu, şarttır. İhzar olunan lâyiha bu icabatın aksanı muhimmesini ihtiva etmektedir. Örf ve âdete ve göreneklere sureti mutlakada bağlı kalmak davası da beşeriyeti en iptidaî vaziyetinden bir adım ileri götürmeyecek kadar tehlikeli bir nazariyedir. Hiçbir mütemeddin millet böyle bir akide etrafında kalmamış ve hayatın icabatına tevfiiki hareketle zaman zaman kendini bağlayan örf ve âdetleri yıkmakta tereddüt etmemiştir. (Hakikatler karşısında âbâ ve ecdadından mevrus itikatlara behemehal bağlı kalmak akıl ve zekâ icabatından değildir.) Esasen ihtilâller bu hususta en müessir bir vasıta olarak istimal edilmişlerdir.

Alman Kanunu Medenîsinin tatbikinden evvel Almanya, hukukî ahkâm noktasından merkezde Bizansın (1500) sene evvel yapılmış Roma Hukukuna tâbi idi. Bu hukuka, bir de millî hukukun millî ve mahallî metinleri inzimam ediyordu. Şarkta ve şimalde Roma Hukuku ve mahallî metinlerle karışık bir halde Prusya Hukuku vardı. Mütebaki aksamda Fransa Hukuku mer'î idi. Alman ahalisinin %33'ü Roma Hukukuna, %43'ü Prusya Hukukuna, %7'si Saksonya hukukuna, %17'si Fransa hukukuna tâbi idi. Alman Kanunu Medenîsinin tatbikinden evvel Alman hukuk lisanı Lâtince, Fransızca, Yunanca ve mahallî Alman lisanlarınca idi. Bavyera'da yalnız nikâh mukavelesi hakkında 70 ila 80 usul vardı. Hâkim için bu metinlerin hepsinden ayrı ayrı haberdar olma imkânı yoktu. Alman Kanunu Medenîsinin neşrinden evvel Almanya'da bir adamın herhangi bir hadisede hangi ahkâma tâbi olacağını bilmesi imkânı mevcut değildir. Almanya hukukşinasları bu binbir çeşit ve asırlardan müdevver hukuktan, Kanunu Medenî ile memleketlerini bir hamlede kurtardılar ve bütün Almanya için tek bir Kanunu Medenî yaptılar.

Kanun 3 Temmuz 1896'da neşrolundu ve Millet Meclisince toptan kabul edildi. Örf ve âdetçilere göre Alman Kanunu Medenî lâyihası pek nazârî; ve amelî noktadan kıymetsiz telâkki olundu. Halbuki tetkik neticesinde bu kanundan kendileri dahi bir tek esası oynatmak imkânı görmediler.

Fransız Kanunî Medenîsi de bir inkılâp mahsulüdür. O da eski ahkâmı, örf ve âdetleri çiğneyerek yeni düsturlar vazetti. Sınıf ve arazi imtiyazlarının lağvı ve hukuku ailenin kilisenin elinden alınması bu kanunun belli başlı yeniliklerinden oldu. Kanunu Medenîsinin neşrinden evvel Fransa mahallî ve mektup ve birbirinden çok farklı örflerle idare ediliyordu; cenubda Roma zamanından kalma ahkâm, şimalde Cermen menbalarından gelme kaideler vardı. Fazla olarak münasebatı medenîyede her mıntıkanın kendisine mahsus ahkâmı mevcut idi. Fransız ihtilâlinin itikadı batılaya kahir bir darbesi olan Kanunu Medenî bütün eskilikleri sildi ve yerine yeni ahkâm ve kaideler vazeyledi. Fransa Kanunu Medenîsinin en çetin hasmı kilise olmuştu. Çünkü bu kanun Katolikliğin münasebatı medenîyede bilhassa aile hukukundaki hakimiyetini selbediyordu.

İsviçre, Kanunu Medenîsinin neşrinden evvel kantonların adedi kadar kanunlara sahip idi. İsviçre Kanunu Medenîsi muhtelif örf ve âdetleri ihtiva eden bu kanunların hepsini birden hükümden ıskat etti. Ve yerlerine, bambaşka, tek bir kanunu medenî koydu. Bu üç büyük hareket bütün hayatı ölü an'aneler bağlamak isteyen (Tarihi Mektep)'in son kahharı hezimetini oldu. Bu misalleri vermekten maksat, zamanın icabatına ve medeniyetin mukteziyatına göre milletlerin örf ve âdetlerine bir hamlede nasıl veda ettiklerini ve bu vedaın zannedildiği gibi mazarrat ve tehlikeyi değil, büyük menfaatler istilzam eylediğini canlı bir surette göstermektedir. Hayatın icabatına uymayan örf ve âdatta ısrardır ki, milletler için baisi felaket olur. Bu saydığımız kanunlarda esas, din ile devletin mutlak surette ayrılığıdır. İsviçre, Almanya ve Fransa siyasî ve millî vahdetlerini iktisadî, içtimaî halâs ve inkişaflarını Kanunu Medenîlerini neşretmekte tarsin ve takviye eylemişlerdi. Bu hayati zaruretlere karşısında eski örflerin, mahallî ve me'lûf ahkâmın ve dinî itiyatların idamesi bu memleketlerden hiçbirinde hatta İsviçre gibi ârayı âmmenin en vâsî derecesinde hüküm sürdüğü bir memlekette bile istenmemiş, istenememiş, hatırlara gelmemiştir.

Şüphe yoktur ki: kanunların gayesi herhangi bir örf ve âdetle veya yalnız vicdanla alâkadar olması icap eden ahkâmı diniye değil, siyasî, içtimaî, iktisadî, millî vahdetin her ne bahaya olursa olsun temin ve tatminidir. Asrı hazır medeniyetine mensup devletlerin ilk farikası din ile dünyayı ayrı görmektir. Bunun aksi, devletin kabul ettiği din esaslarını kabul etmeyen kimselerin vicdanlarına tahakküm olur. Bunu asrı hazır devlet telâkkiyatı kabul edemez. Din, devlet nazarında vicdanlarda kaldıkça muhteremdir ve masundur. Dinin hüküm halinde kanunlara girmesi tarihin seyrinde ekseriya tacidalarının, mütegalibenin, kavillerin keyif ve arzularını tatmine vasıta olmasını istilzam etmiştir. Dini dünyadan ayırmakla asrı hazır devleti, beşeriyeti tarihin bu kanlı hazır beliyesinden kurtarmış ve dine hakikî ve müebbet bir taht olan vicdanı tahsis etmiştir. Bahusus muhtelif dinlere mensup tebaayı ihtiva eden devletlerde tek bir kanunun bütün câmiada tatbik kabiliyetini ihraz edebilmesi için bunun din ile kat'ı münasebet etmesi hâkimiyeti millîye için de bir zarurettir. Çünkü kanunlar dine müstenit olursa vicdan hürriyetini kabul mecburiyetinde bulunan devlete, muhtelif dinlere salık tebaası için ayrı ayrı kanun yapmak icap eder. Bu hal asrı hazır devletinde şartı esasî olan siyasî, içtimaî, millî vahdete külliyyen münafidir. Hatırlatmak icap eder ki: devlet yalnız tebaası ile değil; ecnebilerle de temastadır. Bu taktirde onlar için de kapitülâsyon namı altında ahkâmı istisnaiye kabul etmek zarureti hasıl olur. Lozan muahedesi ile ilga olunan kapitülâsyonların memleketimizde ipkası için ecnebler tarafından sarfedilen esbabı mucibenin en mühim ciheti bu nokta olmuştur. Bundan başka Fatih Sultan Mehmet devrinden son zamanlara kadar gayrimüslim tebaa hakkında tatbik edilen ahkâmı istisnaiyeye de bilhassa bu dinî vaziyet bais olmuştur. Halbuki yeni Türk Kanunu Medenî lâyihasının ihzârı vesilesile memleketimizde mevcut ekalliyetler Lozan muahedesinin kendilerine kabul ettiği haklardan sarfınazar ettiklerini Adliye vekâletine bildirmişlerdi.

Teceddüt tarihimizde kıymeti olan bir hadiseyi şuracıkta zikretmek isteriz. Âli Paşa, Fransız Kanunu Medenî'sinin Türkiye için aynen kabulünü vaktile Sultan Aziz'e teklif etmiş, fakat Cevdet Paşa'nın müdahalesi ile bu büyük teşebbüs akim kalarak yerine Mecelle ikame olunmuştur. Esasen tekmil endişesi şahsî menfaatlerden ibaret olan ve riyaı şiar ittihaz edinen Saltanat idaresi için milletin hakiki menfaati icabatını nazarı dikkate alarak karar verilmezdi.

Asrı hazırım medenî milletlere tanıdığı tekmil hukuku, cihanı medeniyetten bilâ kaydu şart talep ederken bu hukukun istilzam ettiği vezaifi medeniyeyi de Türk Milleti yeni Kanunu Medenîsi ile kendi eliyle kendisine tahmil etmiş bulunuyor. Bu kanunun lâyihasının manalarından birisi de budur. Türk Milletinin mümessili âlisi olan Büyük Meclisin nazarı tasvip ve tasdikine arz edilen Türk Kanunu Medenî Lâyihası mevkii mer'iyete vazedildiği gün milletimiz on üç asrın kendisini çeviren itikadatı sakimesinden ve tezebzüblerinden kurtulmuş, eski medeniyetin kapılarını kapıyarak hayat ve feyiz bahşeden muasır medeniyetin içine girmiş bulunacaktır. Adliye Vekâleti bu kanunu hazırlamakla inkılâp ve tarih huzurunda millî vazifesini ifa etmiş ve Türk milletinin hakiki menfaatlerini ifade etmiş olduğunda şüphe etmemektedir.

Adliye Vekili

Mahmut ESAT